

MİSKİNLER TEKKESİ

Reşat Nuri Güntekin

Öykü Çocuk çağlarından itibaren korkak, pısrık ve üşengeç karakterde olan başkarakter (kitapta ismi belirtilmez) kökleri 2. Mahmut'a kadar uzanan Kocabaş Kazasker Şemsettin Molla'nın son torunudur. Aile sarayda padişahın ekme kırıntılarını, sedef kakma kutularında sakladığı için padişah dilencisi olarak nam salmıştır. Vücuduna göre çok büyük olan kafası, toplum içinde dikkat çekmekte, kendisi de bu durumdan rahatsız olmaktadır. Baş karakter Kocabaş'ın miskinlik etmeden, üşenmeden oynadığı tek oyun, aile içinde "dilencilik oyunu"dur. Her ne kadar ailesi bu garip oyundan rahatsız olsa da, Kocabaş zevkle oynamaktadır. Ergenlik çağına geldiğinde giyimine, traşına dikkat eder olmuştur. Komşu konakta yaşayan Mesrure adındaki kıza gönlünü kaptırır. Kızın ailesini etkileyebilmek için hattatlık öğrenir, güzel şiir okuyarak kendisini beğendirmeye çalışır. Mesrure'de Kocabaş'ta karar kılmışken, Meşrutiyet İnkılabı meydana gelir ve evden taşınmak mecburiyetinde kalırlar. Kocabaş, parasızlıktan dolayı çalışmaya başlar. Darülfünun'a girer fakat bir süre sonra Sinop'a sürgün edilir. Sinop'ta arzuhal ve köylü mektupları yazarak kıt kanaat geçimini sağlamaya çalışır. Bir müddet sonra askere alınır, Mısır'a gidecektir, yolculukta kargaşa çıkar ve yürüyerek, sefil halde memlekete döner. İzmir'e varır. Vücudu iyice güçsüz düşmüştür, eli de sakatlanmıştır. İyi beslenmesi, dinlenmesi gerekmektedir ancak Kocabaş, hastahane masraflarını bile ödeyemeyecek durumdadır. Hastanede kendisine acırlar, ölmüş birinin eski kıyafetlerini vererek taburcu ederler. İzmir'de tütün depolarında sefalet içinde yaşar. Cami önlerinde, içinde dilenmek arzusu olmaksızın, gayesizce beklerken kadının biri kendine acır ve sadaka verir. Kocabaş durumu garipse, ancak parayı alır. Bir süre sonra bu iş, kendisinde meslek haline gelir, neyi nasıl isteyeceğini bilir, hatta istemeden de, nasıl para kazanılacağını erbabı olmuştur. Atık kazancı, hekimlerini memurların maaşlarından hatırı sayılır miktarda yüksektir. Komşularına ve arkadaşlarına ise, hiçbir zaman mesleğini söylemez, soranlara "iş aradığı" yalanını uydurur. Bir süre sonra yaşama, konaklarda dadılık, kalfalık etmiş Mesule Bacı'yı sokar. Bacı, O'na eski konakların "küçük beyi" gibi itina ile bakar. Bir süre sonra ise İsmail adında küçük bir çocukla tanışır. Çocuğun babası, zengin bir evin oğludur. Annesi ise konakta çalışmaktadır, kız hamile kalınca evden kovulurlar. Kendisi de çocuklukta yeni çıkmış olan anne, bir süre sonra İsmail'i Kocabaş ve Mesule Bacı'ya bırakıp kaybolur. Çocuk, Kocabaş'ın evinde iyi koşullarda, mutlu yaşamaktadır. Özellikle Mesule Bacı, kendi çocuğu gibi sevmektedir. Ancak, İsmail bir gün babasının dilenci olduğunu öğrenir ve durumu sorgular, Kocabaş'ın bu hiç hoşuna gitmemiştir. Eski arkadaşı Talat yardımıyla İsmail'i yatılı okula yazdır. Mesule Bacı, çocuktan ayrılmamak için türlü rezalet çıkarsa da Kocabaş'ı ikna edemez. Uzun zaman İsmail'i görmeye gitmez, ancak, Mesule Bacı, Talat'ı kandırarak ara ara İsmail'i görmenin yolunu bulmuştur. Kocabaş, memuriyete ömrünü veren, hala geçimini sağlayamayan ve ailesinde de mutsuz olan eski arkadaşı Talat'a mesleğini söylemek zorunda kalır. Talat, evvela çok garipse, ne yapacağını bilemez ancak zamanla vaziyeti kanıksar. Hatta ara ara Kocabaş'tan ödünç para alır. Bir süre sonra ise Kocabaş ve Mesule Bacı'nın evinde yaşamaya başlar. Talat, İsmail'i göreceğini söyler, Kocabaş dayanamaz ve çocuğu görmeye kendi de gider. Çocuk fiziken çok değişmiştir, ancak aynı akıllı, terbiyeli, hatırşinas çocuktur. Bir süre sonra derslerindeki başarısından parasız yatılı okumaya hak kazanır. Nazikçe babasına artık eğitimi için parasına ihtiyaç duymadığını belirtir. Kocabaş, buna içerlemiştir. Uzun süre görüşmezler fakat Avrupa'da okumaya hak kazanan ve tatnınmış bir mühendis olan İsmail'in haberlerini gazetelerden görürler. Bir gün evlerine araba yanaşır. İçinde İsmail ve karısı vardır. İsmail, Kocabaş'ı övgülerle "babam" diye takdim eder. Kocabaş'ta hayatının geri kalanını Talat ile beraber küçük dükkanlarında çalışarak geçirir.

Temalar

Tembellik Tembelliğe bahaneler bularak, kolay para ve hayat kazanma arzusu, zaman içinde insanların yaşam biçimi haline gelir.

Soyaçekim İnsanlar ailelerinden gördükleri ve duyduklarına daha kolay adapte olurlar.

Kişiler

Kocabaş Başkarakter Kocabaş, miskin, üşengeç bir adamdır. Hayatına ailesinden sonra sayılı insanı, zaruretle sokmuştur. İnsanlarla kolay kolay gönül bağı kurmaz. Varlıklı bir ailenin çocuğudur, ancak ailesi de kendisi gibi miskinlikle ve dilenci tabiriyle tanılır. İlk başlarda sefaletinden ötürü, kabul ettiği sadaka ile dilencilik kendisinin de mesleği olur. Utanılacak bir iş yaptığının farkındadır, bunun için evlatlığı İsmail durum anlayınca onuru hepten kırılır ve çocuğu ne kadar sevse de kendinden uzaklaştırmaya çalışır. Zaman içinde İsmail, her insanın hayatında hatta büyük rütbelilerdekilerin bile bir şekilde dilencilik yaptığını anladığında ve Kocabaş'a sevgi ve hürmetle yaklaştığında normal yaşantıya döner.

İsmail Gayri meşru bir ilişkiden doğan, annesinin Kocabaş'a terk edip gittiği küçük çocuktur. Yaşıtlarına nazaran çok daha zeki ve akıllıdır. Baba olarak kabul ettiği Kocabaş'a her zaman saygılı davranır ancak Kocabaş'ın mesleğini öğrendiğinde utanır, rahatsız olur.

Talat Kocabaş'ın eski arkadaşıdır. Memuriyet yaparak geçinir. Kalemde tüm işleri kendisine yüklerler. Kılığı kıyafeti bakımsız, sade bir insandır. Ailesinin tüm yükü kendisindedir, ne kadar çok çalışsa da hayatı parasızlık içinde geçmiştir.

Mesule Bacı Uzun yıllar konaklarda kalfalık etmiş, düşkün bir kadındır. Kocabaş O'nu hizmetine alır, birbirlerine can yoldaşı olurlar. İsmail'in evlatlık alınmasıyla çok mutlu olur, çocuğa sevgi ve şefkatle bakar. İsmail evden ayrılınca çok üzülür, hep umutla geri dönmesini bekler.

Kocabaş (Tembel)

Karakter Kalabalık, varlıklı bir ailede büyüyen Kocabaş, çocukluğundan beri pısırık, ürkek yapıda, tembel bir çocuktur. Çocukken miskinlik etmeden oynadığı tek oyun, dilencilik oyunudur. Kafası vücuduna göre epey belirgin olduğundan, fiziki görüntüsünden rahatsız olur. Ailesinin imkanlarını kaybedince, istemese de çalışmaya mecbur kalır, hastalık ve zaruri durumlardan işlerinde başarılı olamaz. Ne kadar üşengeç ve rahat olsa da, hayatı boyunca neyi nasıl isteyeceğini iyi bilir. Yakın olduğu insanlar çok azdır fakat, yakınlarına karşı oldukça cömert davranır.

Aktiviteler Kocabaş, ailesi yanındaki gençlik zamanlarını çoğunlukla evde miskinlik ederek geçirir. Akranları ile yakınlık kurmaz, mecbur kalmadıkça kendini hiçbir şeye yormaz. Bir müddet çalışarak para kazanma yolunu seçer, fakat kolay para kazanmanın yöntemini bulunca tüm zamanını dilenek veya kendine yeni mekanlar arayarak geçirir.

ÖRNEK ANILAR

Üşengeç Tüm hayatı boyunca üşengeçliği seçen Kocabaş, daha çocuk yaşlarda iken de zaruri haller haricinde kendini yormazdı. Üşengeçliğine yaşamı bahaneler buldu. "Gene şimdi olduğu gibi o zaman da gücüm, kuvvetim yerindeydi. Hangisini istesem, evelallah, ayağımın altına alır evire çevire tepeliyebilirdim. Fakat bunun için yerimden kalkmak, koşmak, toz toprak içinde yuvarlanmak gibi bir sürü lüzumsuz hareket yapmak lazımdı. Ancak, değer mi? Hayvan yavruları gibi ne yaptıklarını, ne istediklerini bilmeyen birtakım abuk subuk mahluklara uyararak tatlı canımı sıkıntıya sokmaktan ne çıkacak?"

Affedici Kocabaş, yaşamı boyunca hiç kindar olmadı. Zarar vereni bile bağışlayacak karakter taşıyordu. "Evet, intikam duygusunun yokluğu bir insan için belki iyi alamet değildir. Fakat ben, hayatımın hiçbir çağında böyle bir heyecanın, beni yoklamadığını itiraftan çekinmeyeceğim. Ne yapalım, böyle yaratılmışım. Cüzzamlı yanık acısına ne kadar duygusuzsa, ben de kuyruk acısına öyleyim."

İstemeyi Bilen Neyin kimden isteneceği, istenirken nasıl davranılacağı Kocabaş için oldukça kolay konulardı. Henüz çocukken alıştırtmasını yaptığı, isteme sanatı, Kocabaş'ın ustalığı olacaktı. "Meslek icabı olarak gayet iyi bilirim: Oldukça dişe dokunur bir maddi menfaate dayanmayan meselelerde rica ve niyaz en kuvvetli bir silahtır. Yalvarmasını, amma usul ve adabına göre yalvarmasını bilen insan için açılmayacak kapı, erilmeyecek mertebe yoktur. Nitekim ben, daha o yaşta gayet ustalıkla kullanmaya başladığım bu silah sayesinde kendimi yalnız sokak çocuklarının şerrinden korunmakla kalmıyor, onları burnu halkalı Arap köleler gibi tepe tepe kullanıyordum."

Gevşek/ Rahat Rahat bir karakteri olan Kocabaş siyasi ve askeri sorunlarda da paçayı kolaylıkla yırtıyordu. Büyük, zor meseleleri düşünerek kendini yormuyordu. "Gerçi benim İttihatçılara karşı pek bildiğim bir şey yoktu. Bütün yaptığım gevşek yaradılışım icabı olarak etrafımdakilerin her söylediğine kafa sallamaktan ibaretti. Fakat teslim etmeli ki, benimki gibi bir kafanın tasdiki heybetli bir tasdik oluyordu."

Cömert Kocabaş, kolay kazandığı parayı sevdiği birkaç kişi için, gene kolay harcıyordu. Onlara cömert davranır, gezdirmekten, yedirmekten hoşnut olurdu. "İlk tasavvurum, hayatımız için verilecek büyük kararı sonraya bırakarak bir eyyam, Amerikalı seyyahlar gibi, İstanbul'u dolaşmak ve para yemektir. Kesenin ağzını açmıştım. Sabahları sokağa çıkıyor, otura kalka dünyayı dolaşıyorduk: Gülhane Parkı, Eyüpsultan, Kapalıçarşı ve daha nereleri...Dediğim gibi, şimdilik gönül eğlendirmekten başka maksat yoktu."

Talat (Çalışkan)

Karakter Kocabaş'ın evkafta tanıştığı Talat, zor koşullar altında kendini yetiştirmiş, çalışkan bir çocuktur. Hayatta çalışmak ve kazanmaktan başka çaresi yoktu, fakat Talat, üstlendiği her cazifeyi en iyi şekilde yapmak için didinirdi. Bazen kurnazlık yapması gereken haller vuku bulur, akıllı ve idareci karakteri ile hallederdi. Talat daima, gururunu ön planda tuttu. Ne kadar zorlansa da karakterinden taviz vermedi.

Aktiviteler Talat'ın hayatı daima çalışarak geçti. Çalışmadan, kendi parasını kazanmadan zaman geçirmeydi. Kendi keyfince yaşamak, sevdiği şeyleri yapmak için kendine zaman ayıramadı. Ailesinin büyümesi ile daha da artan masraflara karşı Talat, daha da fazla çalışmak mecburiyetinde kaldı. Emekliliği ve Kocabaş ile birlikte dükkan açmasıyla ilk defa memuriyet haricinde severek, isteyerek zaman geçirme fırsatını buldu.

ÖRNEK ANILAR

Çalışkan Hayatı çalışmak ve kazanmak ile kuruluydu Talat'ın fakat çalışkanlık Talat'ın özünde, karakterinde vardı. "Talat, çok çalışkan ve becerikli bir memurdu. Sadece kendi işlerini değil, bizimkilerini de o çıkarır, bütün kalemlerde her başı sıkışan ona koşardı diyemeyeceğim, fakat hademe ile onu çağırırdı. Talat'ın durup dinlenmeden işlemesi bazan bizim sükun zevkimizi bozar; hatta doğrudan doğruya bizim için uğraştığı bazı zamanlarda, deniz tutmuş gibi elimizi gözlerimize götürerek: 'Aman, Allahaşkına dur biraz!' diye onu azarlardık."

Geçimli Talat, kimseye karşı huysuzluk, hırçınlık bilmezdi. Yumuşak huylu, geçimli bir adamdı. "Sakallı Talat, aynı zamanda çok geçimliydi. Gerçi, ' Olmaz da ne yapardı? Denebilir amma, hiç değilse bazı uygunsuz muamelelere karşı surat asmak kabildir ya. Halbuki o, en ağır hareketleri iltifat gibi karşılar ve bir teşekkür etmediği kalırdı."

Kurnaz Talat'ın yaşadığı zor koşullar, O'nu kurnazlık yapmaya mecbur bırakmıştı. "Talat, Hukuk'u bitirdikten sonra Darülfünun'un bir başka şubesine kaydolmuştu. Fakat, bana izah ettiğine göre bu, sırf bir kurnazlıktan ibaretti. Haftada üç sabah 'Darülfünun'a gidiyorum' diye Evkaftaki amirlerini kafese koyuyor ve Aksaray taraflarında bir hususi mektepte üç yüz kuruş aylıkla hesap ve Farisi hocalığı yapmaya gidiyordu. Bununla beraber gayretli çocuk, boş zamanlarında gene formalardan Darülfünun derslerine çalışıyor ve her sene olmasa bile iki senede bir sınıf geçiyordu."

Gururlu Talat, ne kadar çok çalışsa da, hasta karısının masraflarına yetişemiyordu. Sırf dertleşmek için arkadaşlarına içini açtığında, istemediği cevaplar alıyordu. Son derece gururlu karakter sahip olan Talat için bu, kabul edilebilir bir durum değildi. "Bir gece afaki bir konuşma esnasında bana karısının bir türlü neticeye bağlanamayan hastalığını anlatıyordu. Yeni bir ilaç için o akşamüstü tanıdıklarından birine yüzünü kızdırdığını, 'Yarın belki bir çaresine bakarız' diye garip bir cevap aldığını söyledi. Ben: 'Şu çekmede bir miktar para var. Sen al onlardan ilaca yetecek kadar. Ay başında getirir, verirsin' dedim. Talat'ta bir horozlanma alameti görüldü: 'Para istemiyorum! Bazı dostların acayip hallerinden şikayet için söyledim.'

Akıllı Talat, nerede ne yapılması gerektiğini, kime nasıl davranacağını kolay idrak ederdi. "Talat da zaten meşhur olan kalem efendisi nezaketiyle ondan geri kalmıyor ve karşımda bazen adeta ortaoyunu oynanıyordu. Bununla beraber, ikisinin nezaketi de büsbütün hesapsız değildi. Talat, Mesule bacıyı tutmak, bu evde suyun başını tutmak demek olduğunu çabucak sezmişti."

Fedakar Talat, tüm ailesinin maddi ve manevi yükünü omuzlamış, fedakar karakterde bir adamdı. "Nesini attık, dedi, büyüğün kocasını işinden kovdular. Altı aydan beri karı-koca başımdalar. Oğlan da aşağı yukarı öyle. Aylıklarını ayın onbeşine kadar yerler; bohçalarını ve iki çocuklarını alarak benim başıma ekşirler...Kovacağım, fakat çocuklara dayanamıyorum. Ah, bilsen torun ne tatlı şey...Vallahi insan, kendi evlatlarından fazla seviyor onları...Ortanca kız evlenmek için benden para bekliyor. Ötekilerin boğazları, üst başları vesair masrafları...Kadın uzun zamandan beri hasta, yani daha doğrusu kötürüm gibi bir şey...Çaresiz ev işlerinden tekaüt ettik. Fakat buna rağmen iki çocuk daha çıkardı..."

Mesule Bacı (Doğal)

Karakter Doğduğu günden itibaren varlıklı konaklarda kalfalık yapmış, hayatını konaktaki insanların hizmetine adanmış bir kadındır Mesule Bacı. İşini sadece geçimini kazanmak için yapmaz, ev sahiplerini kendi ailesi olarak görür, kendini adar. Sade bir kadındır, konumuna ve mevkiine göre son derece ağırbaşlıdır. Saygınlığını korumayı bilir. Zaman zaman anlatımlarında abartmayı sever, gözüne her şey büyük görünür. İstediklerini elde edebilmek için ısrarcı davranır fakat kendi çıkarı için hiçbir zaman ısrar etmez, daima sevdikleri için diretir.

Aktiviter Tüm zamanını ve hayatını ev sahiplerinin hizmetine adanmıştır. Evin düzenini kurmaya, devam ettirmeye gayret gösterir. Güzel yemekler yapmayı sever. Kendi için mutlu olarak yaptığı tek eğlence, uzun uzun sobanın başında zaman geçirmektir. Sobayı ihtiyaç duyulmadığında bile yakar ve başında düşünür. Ara ara şarkılar söyler. Komşularla sohbet etmeyi sever.

ÖRNEK ANILAR

Sade Mesule Bacı, oyun, yapmacıklık bilmeyen sade bir kadındır. İçinde ne varsa, duyguları ne ise direkt olarak belli eder. " Fakat, Mesule bacı, benim gibi yapamadı. O, gönülsüz ve kibirsiz sade bir mahluktu. İsmail'in bizden ayrılacağını haber alınca vahşi çığlıklarla saçını, başını yoldu)

Ağırbaşlı/ Saygın Yetiştirdiği ve ait olduğu konuma karşın, ağırbaşlı bir kadındır Mesule bacı. Kendini saydırmayı bilir. "Tamaşalık'ta olduğu gibi, burada da kendisini herkese saydırmadığını bildiğini hayretle görürüm. Bu kadar düşkünlüğün; bir lokma ekmek, yere düşmüş bir sabun parçası için bu kadar saç saça, baş başa dövüşmelerin ondaki konak kalfası nazlılığını, hatırlanışlığını bir türlü bozmamış olması bence Allah'ın bir muammasıdır."

Abartmayı Seven Mesule bacı, olayları farklı çerçeveden görür. Konuşmaları, bakış açısı o kadar abartılıdır ki, bizzat olayın içinde olanlar bile durmuş yadırgar. "Mesule bacının, bir leyleğin hatıralarından daha derli toplu olmasını tasavvur edemediğim hatıralarıyla, dört yaşında bir çocuk dili gibi güç anlaşılır çetrefil diliyle Tamaşalık'ı öyle bir değiştirerek anlatışı vardır ki, ben bile kendimizi garip hususiyetleri olan bir meçhul Afrika memleketindeki saltanatından uzaklaşmış bir hükümdar ailesi sanacak gibi olurum."

Israrcı Mesule bacı, hayatında kendi için maddi hiçbir şey talep etmiş insan değildir. Bacının ısrarı sadece sevdiği insanlarla birlikte olmak içindir. Karşısındakileri bumaltıp biktırıncaya kadar yapamayacağı şey, çıkaramayacağı hadise yoktur. "İsmail bundan sonra bacının mektepte yaptığı rezaletleri uzun uzun anlatmaya başladı. Kapıyı boş buldukça içeri kaçarak kendini kovduruncaya kadar uğraşmış... Mektebe giremeyince de 'İsmail pencereye gelsin; İsmail bahçede parmaklığın yanına gelsin!' diye hademelere, haber göndermeye başlamış"

Hayvansever Mesule bacı, hayvanların da kendisi gibi bakıma ihtiyacı olduğunu, yalnız yapamayacaklarını bildiğinden, onlara ehemmiyet gösterirdi. "Mesule bacının yeni bir aşkı da vardır. Uzaktan uzağa kendisine benzeyen sıska ve uzun bir arap kedi. Onun karşımızdaki çeşmenin kuru yalağına doğurduğu yavruları birgün bir süprüntücü -başı bir kaza neticesi yanarak yüzü, korkunç surette birbirine karışmış bir adam- süprüntü arabasına atmış ve faciayı pencereden görerek yalınayak sokağa fırlayan Mesule bacının yaygaralarına kulak asmadan denize götürmüştü."